https://doi.org/10.18778/7525-580-5.07

ROZDZIAŁ 6

Odnowa środowiska miejskiego w świetle polityki Unii Europejskiej oraz w dokumentach Europejskiej Rady Urbanistów

Ideową podstawę koncepcji tworzonych w ramach programów rewitalizacji stanowią współczesne tendencje w planowaniu rozwoju miast. Tendencje te są bezpośrednio związane z zasadą rozwoju zrównoważonego (*sustainable development*) i dotyczą wszystkich aspektów problematyki miejskiej: zagospodarowania przestrzeni i stanu środowiska oraz kwestii społeczno-gospodarczych. Stan środowiska miejskiego stał się tematem wyjątkowej wagi w ciągu ostatnich dwóch dziesięcioleci – poprzednie dekady intensywnej urbanizacji i industrializacji pozostawiły po sobie negatywne dziedzictwo nierozwiązanych problemów w zakresie zanieczyszczeń środowiska naturalnego, narastających trudności komunikacyjnych oraz zaburzeń ładu przestrzennego. Początek lat dziewięćdziesiątych przyniósł także falę krytyki modernistycznych koncepcji urbanistycznych, które często doprowadziły nie tylko do utraty spójności przestrzennej i różnorodności funkcjonalnej poszczególnych obszarów miast, ale także w istotny sposób zaważyły na jakości relacji społecznych.

W tej sytuacji konieczne stało się podjęcie prób formułowania nowych zasad polityki rozwoju miejskiego, opartych na innych niż w okresie panowania doktryny modernistycznej zasadach, nawiązujących do tradycyjnych, wykształconych w historycznym procesie rozwoju miast wartości – zarówno w zakresie kształtowania przestrzeni miejskiej, jak i życia społecznego.

W przedstawionych poniżej dokumentach Unii Europejskiej oraz Europejskiej Rady Urbanistów, dotyczących zagadnień kształtowania środowiska miejskiego, zaprezentowano współczesne koncepcje w tej dziedzinie. Mają one zarówno bezpośrednie przełożenie na sposób ujmowania tej problematyki w polskich dokumentach strategicznych i aktach prawnych, jak i przyjmowania określonych rozwiązań w programach rewitalizacji. Ze względu na tematykę niniejszej książki wybrano najistotniejsze wątki w przedstawianych dokumentach właśnie pod kątem zagadnień odnowy i rewitalizacji miejskiej.

6.1. Pierwsze dokumenty UE dotyczące problematyki miejskiej

W obliczu głębokich przemian społeczno-gospodarczych i przestrzennych oraz stojących przed miastami wyzwań związanych z potrzebą planowania przyszłego rozwoju w zgodzie z założeniami rozwoju zrównoważonego, Unia Europejska od początku lat dziewięćdziesiątych podjęła tematykę środowiska miejskiego jako jedną z najistotniejszych dla przyszłości naszego kontynentu. Problemy te okazały się tak złożone i wzajemnie powiązane, a zarazem przerastające przeważnie możliwości lokalnych rozwiązań, że pojawiła się konieczność opracowania spójnej polityki rozwoju miejskiego na poziomie międzynarodowym[1].

Sformułowanie zasad rozwoju zrównoważonego zaważyło w istotny sposób na podejściu do kwestii środowiska miejskiego. Zaczęto dostrzegać konieczność komplementarnego rozwiązywania problemów związanych z funkcjonowaniem i rozwojem miast, przy szczególnym zwróceniu uwagi na zagadnienia ekologii i oszczędnego gospodarowania zasobami nieodnawialnymi. Zasada rozwoju zrównoważonego została uznana za podstawę kształtowania przyszłego rozwoju miast. Za jeden z bardzo ważnych zasobów nieodnawialnych uznana została przestrzeń, w tym także przestrzeń miejska. Za niezbędny element zrównoważonego rozwoju uznano także podejmowanie działań na rzecz rewitalizacji terenów i obiektów poprzemysłowych oraz zdegradowanych obszarów miejskich, jako stanowiących nie tylko realizację idei zrównoważonego rozwoju poprzez wykorzystanie obszarów już wcześniej zagospodarowanych, ale też wspomagających rozwiązywanie problemów ekonomicznych, społecznych i środowiskowych miast i regionów.

Green Paper on the Urban Environment (1990)[2]

Pierwszym dokumentem Komisji Europejskiej, w którym ujęto problematykę miejską w sposób całościowy, była tzw. *Zielona księga środowiska miejskiego* z 1990 r. *(Green Paper on the Urban Environment)*. W dokumencie tym

[1] *Green Paper on the Urban Environment-Communication from the Commission to the Council and Parliament* COM(90) 218, 1990; *Fifth Environment Action Programme* (1993); *Sustainable Cities Project* (1996), *Progress Report of the European Commisssion's Expert Group on the Urban Environment 1993–1996* (1997), *Communication from the Commission-Towards an Urban Agenda in the European Union* COM(97) 197, 1997; *Response of the EC Expert Group on the Urban Environment on the Communication 'Towards an Urban Agenda in the European Union'* (1998), *Sustainable Urban Development in the European Union: A Framework for Action*, COM(98) 605, 1998; *ESDP European Spatial Development Perspective; Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union* (1999); *Towards More Sustainable Land Use: Advice to the European Commission for Policy and Action* (2001); *Towards More Integrated Implementation of Environmental Legislation In Urban Areas* (2002).

[2] Wszystkie zamieszczone cytaty z dokumentów UE oraz Europejskiej Rady Urbanistów, poza najnowszymi dostępnymi w języku polskim, w tłumaczeniu własnym autorki z języka angielskiego.

podkreślono szczególną rolę Unii Europejskiej w kształtowaniu zintegrowanej strategii dla miast Europy poprzez opracowanie polityk sektorowych uwzględniających problemy obszarów miejskich, wspierających rozwiązywanie problemów poszczególnych miast na poziomie lokalnym.

Przede wszystkim potwierdzono wiodącą rolę miast na progu XXI w. jako centrów aktywności ekonomicznej, innowacji i kultury, motorów cywilizacyjnego rozwoju Europy. W związku z tym uznano kwestie zarządzania miastami i jakości życia mieszkańców za wykraczające daleko poza zajęcie się jedynie fizycznym dobrobytem obywateli Unii, w sytuacji gdy „gra idzie o jakość cywilizacji w jej najbardziej praktycznych manifestacjach osiągnięć ekonomicznych, naukowych i społecznych”[3]. Ponadto zaakcentowano konieczność podjęcia długofalowych działań zmierzających do poprawy stanu środowiska miejskiego na szczeblu lokalnym, narodowym i europejskim. Jako główne przyczyny obecnych problemów i deficytów miast europejskich wskazano: sposób organizacji pracy, produkcji, dystrybucji i konsumpcji oraz nienowoczesną i nieelastyczną myśl planistyczną:

> Obecne planowanie urbanistyczne często odzwierciedla zasady funkcjonalizmu wyłożone w Karcie Ateńskiej[4], występujące także we wcześniejszym brytyjskim ruchu miast-ogrodów. [...] Funkcjonalna separacja może czasem być użyteczna w zastosowaniu np. do przemysłu. Jednakże w innych obszarach, praktyka ścisłego strefowania funkcji ignoruje dziedzictwo i geograficzne realia miasta. „Funkcjonalna akuratność” niszczy elastyczność miasta i jego budynków; te, postrzegane jedynie jako obiekty architektoniczne, są niezdolne do adaptacji do zmieniających się warunków i przez to uniemożliwiają miastu funkcjonowanie jako dynamicznej, organicznej całości[5].

To ostatnie stwierdzenie stało się punktem wyjściowym dla prób wypracowania nowych koncepcji planistycznych, między innymi **zasady wprowadzania funkcji mieszanych** w poszczególnych obszarach miejskich (w odróżnieniu od modernistycznej koncepcji tworzenia stref monofunkcyjnych – na bazie idei urbanistycznych przyjętych w Karcie Ateńskiej z 1933 r.). Koncepcje te znalazły swoje odzwierciedlenie w Nowej Karcie Ateńskiej z 1998 i 2003 r.[6]

Na pierwszym miejscu pośród celów planowania i zarządzania miastem postawiono kwestię poprawnego środowiska miejskiego i jakości życia mieszkańców jako podstawowych czynników wspierania rozwoju gospodarczego. Poja-

---

[3] Commission of the European Communities, *Green Paper on the urban environment*, Communication from the Commission to the Council and Parliament, COM(90)218 final, Brussels, 27 June 1990.

[4] Nawiązanie dotyczy Karty Ateńskiej z 1933 r.

[5] Commission of the European Communities, *Green Paper on the urban environment*, Communication from the Commission to the Council and Parliament, COM(90)218 final, Brussels, 27 June 1990.

[6] Krótka prezentacja obu nowych Kart Ateńskich – z roku 1998 i 2003 – znajduje się w niniejszym rozdziale, w podpunkcie 6.3.

wiło się hasło „powrotu do miasta" – ponownego przyciągnięcia mieszkańców z obrzeży miast do pustoszejących dzielnic śródmiejskich. Zasugerowano potrzebę powrotu do tradycyjnego modelu życia w mieście europejskim, z dużą intensywnością i różnorodnością sposobów użytkowania oraz zróżnicowaniem społecznym i narodowościowym. Miałoby temu służyć doprowadzenie do wymieszania funkcji zamieszkania, pracy i poruszania się, a także uatrakcyjnianie centralnych dzielnic miast poprzez wprowadzanie ulic o ruchu „uspokojonym", małych, ale zadbanych terenów zielonych, zazielenionych podwórzy i ogrodów na dachach domów[7].

Podkreślono także konieczność ponownego zagospodarowania uprzednio zagospodarowanych nieużytków miejskich (tzw. brownfields), takich jak opuszczone obszary poprzemysłowe, pokolejowe, doki, tereny powojskowe. Adaptacja tych obszarów na nowe funkcje przyczyniałaby się do chronienia istniejących terenów niezagospodarowanych w miastach i strefach podmiejskich (tzw. greenfields).

Jako najważniejsze zasady dotyczące kształtowania przyszłego rozwoju miast, określone w *Zielonej Księdze środowiska miejskiego* należałoby wymienić:

- potrzebę unikania ścisłego strefowania funkcjonalnego w mieście na korzyść użytkowania mieszanego oraz popieranie rozwoju stref centralnych miast, ze szczególnym uwzględnieniem funkcji mieszkaniowej;
- ochronę dziedzictwa kulturowego przed uniformizacją stylu międzynarodowego;
- unikanie ucieczki przed problemami miejskimi poprzez powiększanie stref peryferyjnych: rozwiązywanie problemów wewnątrz granic miasta.

Green Paper – The role of the Union in the field of tourism (1995)

Już w połowie lat dziewięćdziesiątych dostrzeżono ważną rolę turystyki jako dźwigni ożywienia ekonomicznego wielu miast i regionów Europy. Komisja Europejska, uznając turystykę za jedną z istotnych gałęzi gospodarki, poświęciła zagadnieniom związanym z przewidywanym przyszłym wzrostem znaczenia turystyki i rekreacji dla gospodarki europejskiej specjalny, wydany w 1995 r. dokument pod tytułem *Zielona księga – Rola UE w dziedzinie turystyki (Green Paper – The role of the Union in the field of tourism)*.

Dokument ten określił nowy stosunek Unii Europejskiej do **turystyki kulturalnej**, odzwierciedlając rosnącą świadomość wagi trzech czynników:

- ekonomicznej wagi turystyki dla wzrostu gospodarczego i zatrudnienia w Unii,

[7] Commission of the European Communities, *Green Paper on the urban environment*, Communication from the Commission to the Council and Parliament, COM(90)218 final, Brussels, 27 June 1990.

- uznania potrzeby podjęcia działań w tej dziedzinie na poziomie Unii oraz
- uzyskania spójności w trzech związanych z sobą dziedzinach: turystyki, zabezpieczenia interesów konsumentów i ochrony dziedzictwa kulturowego.

Rozwój turystyki i rekreacji w miastach zaczęto rozpatrywać łącznie z kwestiami ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego, w tym poprzemysłowego. Wiele programów rewitalizacji miejskich obszarów zdegradowanych oraz terenów poprzemysłowych właśnie na walorach turystycznych i rekreacyjnych tych obszarów zaczęło budować możliwości swojego dalszego rozwoju[8].

European Sustainable Cities Report (1996)

W 1996 r. Komisja Europejska opublikowała kolejny ważny dokument poświęcony problematyce miejskiej: *Raport w sprawie europejskich miast zrównoważonego rozwoju (European Sustainable Cities Report)*[9]. Zwrócono w nim uwagę na konieczność podjęcia działań na rzecz rozwoju zrównoważonego miast oraz podkreślono rolę planowania przestrzennego we wdrażaniu miejskiej polityki rozwoju zrównoważonego. Jako podstawowe zasady nowoczesnego planowania przestrzennego wskazano: podejście proekologiczne i rezygnację z wąskiego skupiania się na sposobie użytkowania ziemi, dążenie do tworzenia powiązań ekologicznych, poprawę dostępności, wydajności energetycznej oraz zwiększenia stopnia partycypacji społecznej w procesie planowania przestrzennego.

W odniesieniu do rewitalizacji miejskiej stwierdzono, iż powinna spełniać warunki zrównoważonego rozwoju przez odzyskiwanie wcześniej zagospodarowanych terenów lub istniejących obiektów oraz utrzymanie obszarów naturalnych. Podkreślono wartość nieodnawialnego zasobu, jakim jest przestrzeń. Jako główne zagrożenia dla miejskiego rozwoju zrównoważonego wymieniono:

- zmniejszanie się ilości powierzchni zielonych na terenach zurbanizowanych,
- tworzenie się dużych obszarów nowych form działalności komercyjnej i biznesowej poza miastami – inwestycji pozamiejskich zagrażających żywotności tradycyjnych centrów miast,
- uboczne efekty segregacji funkcji – wzrost potrzeb komunikacji samochodowej indywidualnej, przy osłabieniu transportu publicznego.

Za najistotniejsze kwestie rozwoju miejskiego uznano: ochronę i wykorzystanie dziedzictwa kulturowego, rozwój turystyki i rekreacji, rewitalizację, ochronę i właściwe zagospodarowanie przestrzeni otwartych oraz intensyfikację użytkowania terenów i wprowadzanie funkcji mieszanych.

---

[8] A. Wojnarowska, *Wpływ lokalizacji przemysłu energetycznego i wydobywczego węgla brunatnego na rozwój miasta i jego centrum*, Łódź 2004 (praca doktorska npubl.).

[9] *European Sustainable Cities Report*, Expert Group on the Urban Environment, European Commission, Directorate General XI, Brussels, March 1996.

Tematykę turystyki i rekreacji rozpatrywano w ścisłym powiązaniu z miejskim dziedzictwem kulturowym. Podkreślono także podstawowe znaczenie dziedzictwa kulturowego dla budowania tożsamości miasta i przywiązania doń mieszkańców oraz dla tworzenia atrakcyjnego środowiska miejskiego. Planowanie związane z turystyką, wypoczynkiem i dziedzictwem kulturowym powinno być uwzględnione w tworzeniu polityki krajowej i regionalnej, odnoszącej się do aspektów ekonomicznych, społecznych, środowiskowych i kulturowych. Problematyka turystyki, wypoczynku i dziedzictwa kulturowego powinna być z kolei integralną częścią planowania przestrzennego na poziomie lokalnym.

Stwierdzono, że dziedzictwo kulturowe jest ważnym czynnikiem europejskiej różnorodności – wyrazem tożsamości miast i regionów. Dostrzeżono ekonomiczny wymiar dziedzictwa kulturowego: „Dziedzictwo kulturowe oferuje duży potencjał w zakresie rozwoju ekonomicznego – grupy społeczne w świecie objętym globalizacją poszukują swych korzeni; pojawiło się zapotrzebowanie na „produkty" wyrażające lokalną lub regionalną tożsamość. [...] Zmiany w systemie produkcji spowodowały zwiększenie ilości czasu wolnego, co zaowocowało rozwojem sektora kultury, w tym także turystyki kulturalnej"[10].

W dokumencie tym podkreślono także znaczenie rewitalizacji miejskiej, która musi stanowić część zintegrowanego podejścia planistycznego, obejmującego politykę o zasięgu ogólnomiejskim w odniesieniu do takich problemów, jak: transport miejski, jakość powietrza i zanieczyszczenie. W ramach rewitalizacji wskazana jest rekonstrukcja pierwotnych krajobrazów poprzez odtworzenie oryginalnej powierzchni terenu wraz z jego ukształtowaniem oraz cieków i zbiorników wodnych, a także stworzenie nowych terenów zielonych, rekreacyjnych lub innych obszarów o wartości ekologicznej. W przypadku terenów poprzemysłowych konieczne jest ponowne włączenie ich w tkankę miejską, z której były wcześniej wyizolowane, poprzez zwiększenie dostępności komunikacyjnej. Za konieczne w planowaniu związanym z rewitalizacją uznano **elastyczność dopuszczalnej funkcji** – zarówno tymczasowej, jak i stałej. Zasada możliwie szeroko stosowanej elastyczności funkcjonalnej – zarówno w stosowanych rozwiązaniach planistycznych, jak i architektoniczno-budowlanych, w rezultacie doprowadziłaby do zmniejszenia w przyszłości konieczności prowadzenia rewitalizacji miejskiej, dzięki możliwości łatwej adaptacji struktur przestrzennych i obiektów do nowych funkcji. W dokumencie stwierdzono również zasadnicze **znaczenie wsparcia publicznego dla rewitalizacji** – w postaci bezpośredniego lub pośredniego zaangażowania sektora publicznego w proces rewitalizacji.

Pojawiło się również zalecenie stosowania w miastach mieszanego sposobu użytkowania terenów, jako podnoszącego żywotność obszarów. Taka równowa-

[10] *European Sustainable Cities Report*, Expert Group on the Urban Environment, European Commission, Directorate General XI, Brussels, March 1996.

ga pomiędzy funkcjami zamieszkania, pracy i usługami powinna być zachowana w każdym sektorze miasta. Wskazano także konieczność zwiększenia intensywności użytkowania terenów miejskich w sąsiedztwie obszarów dobrej dostępności komunikacyjnej, szczególnie do transportu publicznego.

Podkreślono także rolę przestrzeni otwartych – zarówno publicznych, jak i prywatnych – jako ważnego elementu budującego tożsamość miejską. Są to nie tylko miejsca o kluczowym znaczeniu dla życia społecznego miasta jako tradycyjne miejsca spotkań, rozrywki i rekreacji, ale także obszary wpływające na podniesienie estetyki miasta i stanowiące możliwość ucieczki od uciążliwości życia miejskiego – hałasu i zanieczyszczeń.

European Spatial Development Perspective (1997)

Kwestia ścisłego powiązania atrakcyjności miasta jako środowiska zamieszkania z umiejętnością wykorzystania dla jego rozwoju zasobów dziedzictwa kulturowego pojawiła się ponownie w dokumencie Komisji Europejskiej z 1999 r., określającym perspektywy rozwoju przestrzennego (*European Spatial Development Perspective*). W dokumencie tym stwierdza się, że dziedzictwo kulturowe miast jest kluczowym elementem historii i kultury Europy – określa ono charakter naszego kontynentu w porównaniu z innymi rejonami świata:

> Bogactwo dziedzictwa kulturowego i krajobrazów Europy jest wyrazem jej tożsamości i ma fundamentalne znaczenie. Odwrócenie ewentualnych procesów opuszczenia lub upadku i przekazanie tego dziedzictwa w jak najlepszym stanie przyszłym pokoleniom wymaga twórczego podejścia do tych zagadnień, włącznie z określeniem zintegrowanych strategii ochrony i restauracji krajobrazu i dziedzictwa oraz podniesienia społecznej świadomości co do wkładu, jaki może mieć polityka planowania przestrzennego dla ocalenia dziedzictwa przyszłych pokoleń[11].

Towards an Urban Agenda in the European Union (1997)[12]

W dokumencie tym stwierdzono konieczność stworzenia spójnej wizji dla miast europejskich, stanowiącej punkt wyjścia dla polityki UE zmierzającej do umocnienia i odbudowy roli miast europejskich jako miejsca społecznej i kulturowej integracji oraz siły napędowej rozwoju ekonomicznego. Dostrzeżono szczególnie trudną sytuację miast, których gospodarka wcześniej bazowała na przemyśle opartym na zasobach surowcowych oraz usytuowanych w regionach bazujących na produkcji rolnej.

---

[11] European Commission, *ESDP European Spatial Development Perspective; Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union* (1997).

[12] Communication from the Commision, Towards an Urban Agenda in the European Union (1997).

Założenie, że przyszły rozwój miast będzie zależał od innych czynników niż w przeszłości – poprzez wzrost znaczenia usług, edukacji i nauki – prowadzi do wniosku, że taka droga rozwoju gospodarki przyczyniać się będzie do pogłębiania nierówności ekonomicznych i społecznych: lepiej wykształcona część społeczeństwa będzie w stanie konkurować na wolnym rynku, natomiast gorzej przygotowane zawodowo i edukacyjnie grupy społeczne będą znajdowały się w sytuacji stałego lub czasowego wykluczenia. W wielu miastach europejskich prowadzi to do segregacji przestrzennej i tworzenia społecznych „gett" w rejonach o niskiej jakości środowiska i zabudowy. Taka sytuacja nie tylko przyczynia się do narastania problemów społecznych, ale także zagraża ogólnej atrakcyjności ekonomicznej miasta.

Jako główne zagrożenie dla jakości środowiska miejskiego wymieniono przemysł i lokalne źródła ogrzewania, a także transport miejski. Istotnymi problemami ekologicznymi są również kwestie odpadów komunalnych oraz ścieków. Zidentyfikowano problem osłabienia poczucia tożsamości i integracji społecznej w miastach, co często przejawia się w niskim stopniu partycypacji społecznej w lokalnych działaniach.

Największym wyzwaniem, stojącym obecnie przed krajami Unii Europejskiej, jest problem bezrobocia, ujawniający niepowodzenia w tworzeniu odpowiedniej liczby miejsc pracy dla coraz szerszej grupy pracowników.

6.2. Najnowsze dokumenty Unii Europejskiej dotyczące problematyki środowiska miejskiego i rewitalizacji. Karta Lipska 2007

Problematyka miejska także w ostatnich kilku latach stanowi ważny nurt w pracach Komisji Europejskiej. Wiele aspektów funkcjonowania miast nadal stanowi istotny problem rozwojowy, a ich rozwiązania należy często szukać na poziomie ponadlokalnym. Wszystkie te kwestie – związane z ochroną środowiska, komunikacją, rynkiem pracy, budownictwem, planowaniem urbanistycznym, rynkiem inwestycyjnym, gospodarką miejską – rzutują bezpośrednio również na sposób programowania i wdrażania procesów rewitalizacji.

Communication Staff Working Paper: Cohesion Policy and cities: the urban contribution to growth and jobs in the regions (2005)

Komisja Europejska w marcu 2005 r., w przywołanym tu dokumencie[13] potwierdziła ponownie, że „Europa musi odnowić swoją bazę konkurencyjności, podnieść zdolność wzrostu i produkcyjność, a także wzmocnić spójność spo-

[13] European Commission, *Communication Staff Working Paper: Cohesion Policy and cities: the urban contribution to growth and jobs in the regions*, Brussels, 23.11. 2005.

łeczną, kładąc główny nacisk na wiedzę, innowacje i optymalne wykorzystanie kapitału ludzkiego". Zgodnie z tymi celami, Komisja Europejska zaproponowała, że polityka spójności powinna wzmocnić działania w tym właśnie zakresie w następnym okresie planowania 2007–2013.

Stwierdzono przede wszystkim, że miasta są motorami rozwoju i najistotniejszymi rynkami pracy. Jednocześnie w miastach występują poważne nierówności w możliwościach ekonomicznych i społecznych. Mogą one być przestrzenne (pomiędzy sąsiadującymi terenami) i społeczne (pomiędzy różnymi grupami), często występując jednocześnie. W rzeczywistości nierówności te są często większe pomiędzy sąsiadującymi częściami miasta niż pomiędzy miastami. Ta sytuacja szkodzi atrakcyjności, konkurencyjności i społecznemu włączeniu, a także bezpieczeństwu w miastach, przez co oddziałuje negatywnie na zrównoważony wzrost szerszego regionu, krajów członkowskich i Unii Europejskiej jako całości.

Obecny rozwój nowych możliwości ekonomicznych w wielu miastach powiększa społeczne i ekonomiczne nierówności. Wykluczenie społeczne często doprowadza do przestrzennej segregacji grup społecznych – ulokowania słabszych grup w rejonach o niskim wyposażeniu. W związku z tym konieczne jest prowadzenie działań zmierzających do społecznej spójności.

Kluczowe znaczenie ma atrakcyjne środowisko miejskie: ludzie chcą żyć i pracować w miastach z czystym powietrzem, zielonymi i bezpiecznymi przestrzeniami otwartymi, atrakcyjną architekturą i wysokiej jakości usługami – łącznie z udogodnieniami kulturalnymi i rekreacyjnymi. Podnoszenie jakości środowiska w celu przyciągnięcia mobilnych i uzdolnionych pracowników oraz aktywności o wysokiej wartości dodanej, jest inwestycją perspektywiczną. Dla podniesienia atrakcyjności miasta mogą podejmować różnorodne działania, z których wiele wspieranych jest przez UE w ramach polityki spójności.

Także w tym dokumencie (jak i we wcześniejszych poświęconych środowisku miejskiemu) potwierdzono, iż podstawowymi problemami w rozwoju miast pozostają:

- transport, dostępność i mobilność,
- dostęp do usług i infrastruktury miejskiej,
- środowisko naturalne i fizyczne,
- sektor kulturalny – dziedzictwo kulturowe, kultura i jej różnorodność.

Bardzo istotne problemy to także walka z suburbanizacją, czyli urban sprawl, a także ponowne wykorzystywanie terenów już wcześniej użytkowanych – brownfields. Rewitalizacja terenów poprzemysłowych, powojskowych, poinfrastrukturalnych oraz rewitalizacja przestrzeni publicznych mają ponadto duże znaczenie dla podnoszenia atrakcyjności miast. Kultura i jej różnorodność to podstawowa cecha miasta. Długoterminowa wizja rozwoju kultury może być istotnym wątkiem w miejskich planach gospodarczego i społecznego rozwoju. Urządzenia kulturalne oraz działania powinny dlatego stanowić część zintegrowanego podejścia do planowania miejskiego oraz rewitalizacji miejskiej.

Nowym elementem, który pojawił się w omawianym dokumencie, była tematyka wielorodzinnych osiedli mieszkaniowych – tzw. blokowisk. Oszacowano, że około 40% ludności nowych krajów członkowskich Unii Europejskiej żyje w blokach mieszkaniowych ery komunistycznej. Wiele budynków wymaga modernizacji w związku z niską wydajnością energetyczną, zaniedbaniem i idącymi za tym problemami zdrowotnymi mieszkańców. Jednakże, jak wykazują doświadczenia ze wschodnich Niemiec, inwestycja w ulepszenia zabudowy mieszkaniowej tego typu wymaga wnikliwego rachunku ekonomicznego, ponieważ nie zawsze muszą przynieść oczekiwany zwrot nakładów.

Komunikat Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego dotyczący strategii tematycznej w sprawie środowiska miejskiego (2005)

W tym[14] dokumencie komisja określiła cztery główne wyzwania, przed którymi stoją obszary miejskie: gospodarka miejska, zrównoważony rozwój transportu, budownictwo i planowanie urbanistyczne. Jako podstawowe problemy w zakresie środowiska wymieniono: niską jakość powietrza, duży ruch drogowy i zatory komunikacyjne, wysoki poziom hałasu, niską jakość środowiska architektonicznego, chaos w zabudowie miejskiej, obecność nieużytków i terenów zdegradowanych, emisję gazów cieplarnianych, wytwarzanie odpadów i ścieków.

Źródłem wymienionych mankamentów są przede wszystkim zmiany w stylu życia i zmiany demograficzne, które należy uwzględniać przy opracowywaniu rozwiązań. Przyczyny problemów związanych z ochroną środowiska są wzajemnie powiązane, a podejmowane na szczeblu lokalnym inicjatywy mogą prowadzić do powstawania nowych w innym miejscu. Natomiast deficyty związane z niską jakością stanu środowiska architektonicznego wynikają często z problemów społeczno-ekonomicznych.

Podkreślono fakt, że zróżnicowanie miast pod względem historii, geografii, klimatu, warunków administracyjnych i prawnych wymaga opracowania indywidualnych rozwiązań dla środowiska miejskiego i zaplanowania działań prowadzonych na poziomie lokalnym, spójnych jednak z politykami na poziomie regionalnym, krajowym i UE.

Za sprawę pierwszorzędnej wagi uznano konieczność przyjęcia zintegrowanego podejścia do zarządzania środowiskiem miejskim – dla uniknięcia rozbieżności pomiędzy różnorodnością polityk i inicjatyw, mających zastosowanie na obszarach miejskich oraz uzyskania długofalowej wizji rozwoju miasta. Wiele z państw członkowskich wprowadziło przepisy prawne lub mechanizmy nakładające na władze lokalne obowiązek zintegrowanego zarządzania środowiskiem miejskim.

---

[14] *Komunikat Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego dotyczący strategii tematycznej w sprawie środowiska miejskiego*, (SEC(2006) 16), Bruksela, 11.01.2006, KOM(2005) 718 wersja ostateczna.

W niektórych państwach członkowskich wprowadzono także zasadę obowiązkowego opracowania przez miasta planów zrównoważonego transportu miejskiego:

Efektywne planowanie transportu wymaga długofalowej wizji w celu zaplanowania wymogów finansowych dotyczących infrastruktury i pojazdów, w celu opracowania programów zachęt dla wsparcia wysokiej jakości transportu publicznego, bezpiecznej jazdy rowerem i poruszania się pieszo oraz w celu koordynacji z planami zagospodarowania gruntów na właściwych szczeblach administracyjnych. Planowanie transportu winno uwzględniać bezpieczeństwo i ochronę, dostęp do towarów i usług, zanieczyszczenie powietrza, hałas, emisję gazów cieplarnianych i zużycie energii, użytkowanie gruntów w odniesieniu do wszystkich form transportu[15].

Komisja dla wsparcia dobrych praktyk w całej UE podjęła kolejne inicjatywy oraz zapewniła projekty demonstracyjne, zwiększające dostęp władz lokalnych do istniejących rozwiązań. W ramach programu URBACT UE współfinansowała pilotażową sieć krajowych ośrodków pod nazwą *Europejska Platforma Wiedzy*, dla zapewnienia dostępności w jednym miejscu informacji na temat kwestii społecznych, ekonomicznych i ekologicznych w obszarach miejskich.

Wnioski Komisji w zakresie tematyki środowiska miejskiego przełożyły się na decyzje dotyczące wsparcia Funduszu Spójności oraz funduszy strukturalnych dla priorytetowych problemów związanych ze środowiskiem miejskim – takich jak gospodarka odpadami, oczyszczanie ścieków, jakość powietrza, czysty publiczny transport miejski, efektywność energetyczna, rekultywacja zanieczyszczonych gruntów oraz zintegrowane strategie na rzecz rewitalizacji miast.

Zwrócono również uwagę na dużą rolę zrównoważonego budownictwa, bazującego na zasadach efektywności energetycznej oraz wykorzystaniu energii odnawialnej[16].

W zakresie planowania urbanistycznego postuluje się ograniczenie chaotycznej zabudowy miejskiej oraz postępującej utraty naturalnych siedlisk i bioróżnorodności. Komisja opracowuje strategię tematyczną w sprawie ochrony gleb, która zająć się ma „rekultywacją i ponownym wykorzystaniem terenów poprzemysłowych oraz planowaniem przestrzennym charakteryzującym się oszczędzaniem przestrzeni w celu zredukowania nieprzepuszczalności gleby oraz zapewnienia jej racjonalnego wykorzystania".

Do budowy bazy wiedzy i monitorowania zmian w środowisku miejskim ma przyczynić się m.in. inicjatywa INSPIRE (*Infrastruktury informacji przestrzennej w Europie*) w połączeniu z inicjatywami GEO i GMES.

---

[15] Tamże.

[16] *Green paper. A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy*, {SEC(2006) 317}.

Zielona Księga. W kierunku nowej kultury mobilności w mieście (2007)[17]

Dokument ten powstał z inicjatywy Komisji w odpowiedzi na średniookresową aktualizację *Białej Księgi dotyczącej transportu*[18]. Stwierdzono, iż pomimo różnorodnych podejmowanych na rzecz poprawy jakości środowiska miejskiego działań, zanieczyszczenie powietrza i hałas stają się coraz bardziej uciążliwe. Rośnie też liczba wypadków drogowych w miastach, a ich ofiarami są najczęściej piesi i rowerzyści.

Konieczne w związku z tym jest podjęcie dalszych działań służących poprawie obsługi transportowej i mobilności w miastach. Należy dążyć do optymalnego wykorzystania różnorodnych środków transportu na zasadzie multimodalności w zakresie transportu zbiorowego (pociąg, tramwaj, metro, autobus, taksówka) oraz indywidualnego (samochód, motocykl, rower, chodzenie pieszo). Innowacyjne rozwiązania muszą uwzględniać realizację celów w zakresie dobrobytu gospodarczego, zarządzania popytem na transport, wysokiej jakości życia oraz ochrony środowiska. Polityka w zakresie mobilności w mieście musi opierać się na podejściu zintegrowanym, łączącym innowacyjne technologie, rozwój ekologicznych, bezpiecznych i inteligentnych systemów transportowych, zachęty ekonomiczne oraz zmiany w przepisach prawnych.

Sformułowano pięć głównych wyzwań, przed którymi stoją miasta europejskie:
1. Płynny ruch w miastach.
2. Zielone miasta.
3. Inteligentny transport miejski.
4. Dostępny transport miejski.
5. Bezpieczny i niezawodny transport miejski.

Dla każdego z wymienionych wyżej priorytetów wskazano proponowane rozwiązania. Przedstawiono również możliwości pozyskiwania przez miasta wewnętrznych i zewnętrznych środków finansowych na działania związane z budową nowej kultury mobilności w miastach.

Karta Lipska w sprawie Europejskich Miast Zrównoważonych (2007)

Karta Lipska[19] jest dokumentem przyjętym w maju 2007 roku przez ministrów odpowiedzialnych za rozwój miast w poszczególnych państwach członkowskich

[17] *Zielona Księga. W kierunku nowej kultury mobilności w mieście*, {SEK(2007) 1209}.

[18] *White Paper. European transport policy for 2010: time to decide*, COM(2001) 370 final.

[19] Karta Lipska w sprawie Zrównoważonych Miast Europejskich (Leipzig Charter on Sustainable European Cities) to dokument przyjęty 24 maja 2007 r. podczas spotkania ministrów właściwych ds. rozwoju miast z krajów członkowskich UE. Dokument ten nie ma mocy wiążącej, stanowi jednak deklarację na rzecz zrównoważonego rozwoju miast w krajach Unii Europejskiej; www.regioportal.pl, 03.2010.

Unii Europejskiej, w celu potwierdzenia wyjątkowej roli miast w rozwoju naszego kontynentu, w tym ich znaczenia we wdrażaniu Strategii Zrównoważonego Rozwoju Unii Europejskiej we wszystkich trzech płaszczyznach – w zakresie problematyki ekonomicznej, społecznej i środowiskowej.

W dokumencie tym podkreślono konieczność ochrony zróżnicowania kulturowego pomiędzy miastami, przy utrzymaniu równowagi społecznej i osiągnięciu wysokiej jakości w zakresie estetyki i zagospodarowania środowiska. Zwrócono też uwagę na potrzebę zwiększenia stopnia stosowania polityki zintegrowanego rozwoju miast – dla uzyskania pogodzenia różnych interesów oraz zwiększenia efektywności funduszy publicznych poprzez skoordynowanie inwestycji publicznych i prywatnych.

Pojawiła się ponownie[20] propozycja opracowywania przez miasta zintegrowanych programów rozwoju miasta jako całości, co powinno doprowadzić do większego skoordynowania planów oraz polityk rejonowych, sektorowych i branżowych oraz lepszego wykorzystania publicznych i prywatnych nakładów w zakresie zagospodarowania przestrzeni.

Wskazano znaczenie następujących strategii działania jako niezwykle istotnych dla podnoszenia konkurencyjności miast europejskich:

- **tworzenie i zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznej** – jako jednego z tzw. „miękkich czynników lokalizacyjnych", wpływającego na zwiększenie atrakcyjności środowiska miejskiego,
- **modernizacja sieci infrastruktury i podnoszenie wydajności energetycznej**, w tym promocja zrównoważonego transportu miejskiego, wydajności energetycznej budynków nowych i istniejących, ekonomicznego wykorzystania zasobów naturalnych i wydajnego toku pracy oraz redukcji emisji dwutlenku węgla,
- **innowacje i polityki edukacyjne**, zmierzające do dalszego ugruntowania i rozbudowy roli miast w przekazywaniu i wykorzystywaniu wiedzy na różnych szczeblach edukacji i nauki,
- **poświęcenie szczególnej uwagi rejonom ubogim** w ramach całościowej koncepcji rozwoju miasta, dla uzyskania ich spójnego rozwoju z całością organizmu miejskiego i uniknięcia zjawisk peryferyzacji i marginalizacji, poprzez: podnoszenie jakości środowiska fizycznego, wzmocnienie gospodarki lokalnej oraz polityki lokalnego rynku pracy, aktywne polityki edukacji i szkolenia dla dzieci i ludzi młodych, promocję wydajnego i dostępnego transportu publicznego.

Potwierdzona została konieczność dalszego wspierania rozwoju miast przez Unię Europejską poprzez zapewnienie stabilnej bazy finansowej w po-

[20] Propozycję taką sformułowano w *Komunikacie Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego dotyczącym strategii tematycznej w sprawie środowiska miejskiego* (2005).

staci wspierających finansowanie publiczne europejskich funduszy strukturalnych. Stwierdzono także, że problemy rozwoju miast musza być rozpatrywane łącznie z kwestiami rozwoju regionów miejskich w celu tworzenia spójności terytorialnej.

6.3. Rewitalizacja a współczesne tendencje w urbanistyce

6.3.1. Nowa Karta Ateńska 1998

Karta Ateńska z 1933 r. wywarła znaczący wpływ na europejską myśl i praktykę planistyczną, w istotny sposób zmieniając oblicze naszych miast w ciągu kilku kolejnych dziesięcioleci. Efekty realizacji założeń przyjętych w Karcie, w postaci pojawienia się w miastach monofunkcyjnych obszarów zamieszkania i pracy, utraty historycznej ciągłości sposobu kształtowania przestrzeni miejskiej i funkcjonowania życia społecznego w miastach, spotykały się z narastającą krytyką. W obliczu konieczności wypracowania nowej koncepcji perspektywicznie określającej zasady kształtowania przestrzeni miast, Europejska Rada Urbanistów (European Council of Town Planners – ECTP), we współpracy z profesjonalnymi środowiskami i stowarzyszeniami krajów europejskich podjęła w 1994 r. inicjatywę opracowania nowego dokumentu.

We wstępie do Nowej Karty Ateńskiej 1998 stwierdzono, iż ostatnie dziesięciolecia doświadczeń wynikających z szerokiego zastosowania w praktyce planistycznej ustaleń Karty Ateńskiej z 1933 r. ujawniły wiele słabości i wad układów urbanistycznych, które powstawały na jej założeniach. W centrum zainteresowań Nowej Karty powinien znaleźć się obywatel, a współczesny planista pełniłby rolę wyposażonego w profesjonalną wiedzę koordynatora i doradcy w procesie rozwoju miast – powinien zrezygnować z misji „Wielkiego Mistrza" na rzecz roli „choreografa" rozwoju miejskiego[21].

W nowym dokumencie ECTP odwołała się do dokumentów Komisji Europejskiej dotyczących środowiska miejskiego, z których znaczna część omówiona została w rozdz. 6.1. i 6.2.

Na bazie analizy wyżej wymienionych dokumentów, ECTP wskazała cztery kluczowe obszary koniecznych działań:

a) wspieranie konkurencyjności ekonomicznej i zatrudnienia,

b) działanie na rzecz spójności ekonomicznej i społecznej,

c) poprawa transportu i transportowych sieci europejskich (Trans-European Networks (TENS)),

d) wspieranie rozwoju zrównoważonego i jakości życia.

[21] European Council of Town Planners, *New Charter of Athens,* 1998.

Ponadto zidentyfikowano jako istotne dla rozwoju miejskiego następujące zjawiska:

- przemiany demograficzne,
- przemiany struktury społecznej,
- wzrastająca rola kultury, edukacji i dziedzictwa kulturowego,
- formowanie się społeczeństwa informatycznego,
- konieczność przyjęcia zasady rozwoju zrównoważonego jako podstawy planowania i rozwoju miejskiego,
- zmiana bazy ekonomicznej miast, pojawienie się zjawiska konkurowania miast,
- rewolucja w technologiach telekomunikacyjnych i informatycznych,
- pojawianie się wielkoskalowego i długoterminowego bezrobocia,
- znaczny wzrost liczby małych i średnich przedsiębiorstw (SMEs),
- negatywne efekty dla środowiska miejskiego ekspansji indywidualnej komunikacji samochodowej,
- wzrost oczekiwań mieszkańców w zakresie bogactwa i różnorodności miejskiej oferty mieszkaniowej, usługowej i infrastrukturalnej,
- promowanie odejścia od zasady segregacji funkcji na rzecz ich wymieszania,
- potrzeba zapewnienia bezpieczeństwa.

Podkreślono konieczność wprowadzenia zasady jak najszerszej partycypacji społecznej w procesach decyzyjnych – konieczność przejścia od dotychczasowego podejścia wskazującego z góry narzucone rozwiązania do procesu bazującego na potrzebach zgłaszanych przez użytkowników miasta. Właśnie stwierdzenie konieczności skoncentrowania się na potrzebach społeczeństwa stało się podstawowym założeniem Nowej Karty Ateńskiej 1998.

Podkreślono zasadniczą rolę planowania urbanistycznego w realizacji ustaleń Nowej Karty Ateńskiej 1998: planowanie rozwoju miejskiego, w tym planowanie urbanistyczne, jest procesem ciągłym, a jego cechą charakterystyczną jest fakt, iż ocena efektów wdrażanych polityk i podejmowanych działań możliwa jest jedynie po długim czasie, a naprawa popełnionych błędów zabiera często dziesięciolecia. Aby w maksymalny sposób zapewnić pozytywne efekty planistyczne, należy zwiększyć udział lokalnych organizacji społecznych i gospodarczych w tym procesie. Ponadto plany rozwoju miejskiego muszą być regularnie monitorowane i aktualizowane. Planowanie takie musi przede wszystkim służyć realizacji interesów publicznych, przy jednoczesnym zaangażowaniu w rozwiązywanie sprzecznych interesów i mediacje pomiędzy różnymi ugrupowaniami.

Sformułowane zostały następujące wytyczne dla planowania na progu XXI w.:

- W obliczu zmieniającej się struktury społecznej miast, w tym pauperyzacji społeczeństwa w efekcie okresowych recesji ekonomicznych, a także w wyniku procesów imigracyjnych, szczególnego znaczenia nabiera koniecz-

ność uwzględniania we wszelkich działaniach planistycznych aspektów społecznych. Działania te powinny przyczyniać się do wspierania spójności społecznej, zagrożonej przez zjawiska rasizmu, przestępczości, wykluczenia społecznego i konfliktów społecznych, poprzez szczególne uwzględnianie potrzeb słabszych grup społecznych.

- Realizacja tego typu założeń wymaga stworzenia systemu faktycznej partycypacji społecznej, która różni się w znacznym stopniu w poszczególnych krajach europejskich. Uczestnictwo społeczne w procesach planistycznych w niektórych krajach jest bardzo silnie rozwinięte, w innych natomiast ogranicza się do demokratycznego, ale scentralizowanego systemu reprezentacji interesów społecznych. Aby potrzeby życia codziennego zgłaszane przez obywateli znalazły swoje rzeczywiste odzwierciedlenie w podejmowanych decyzjach planistycznych, należy stworzyć na poziomie lokalnym system jak największej dostępności społeczeństwa do udziału w planowaniu miejskim.
- Przestrzenie publiczne we współczesnych miastach zaczynają tracić swoje istotne społeczne funkcje, jakie dotychczas pełniły – następuje uniformizacja życia, izolowanie się jednostek, pasywność, obojętność na cele publiczne i inicjatywy społeczne. Planowanie miejskie powinno w związku z tym być ukierunkowane na tworzenie nowych oraz regenerację istniejących przestrzeni publicznych, które stymulować będą aktywność społeczną i przyczynią się do reaktywacji miejskiego życia społecznego. Istotną rolę w tworzeniu nowych miejsc aktywności społecznej powinna odegrać rewitalizacja opuszczonych terenów i obiektów, w tym terenów poprzemysłowych i pomilitarnych[22].
- Przestrzenie otwarte, zielone, obszary środowiska naturalnego dotychczas niezainwestowane (*greenfields*) w mieście powinny podlegać szczególnej ochronie, m.in. poprzez zmniejszenie presji urbanizacyjnej na te tereny dzięki zagospodarowywaniu obszarów wcześniej już zainwestowanych (*brownfields*).
- Nie do przecenienia jest kulturowa rola miast w cywilizacji europejskiej. Środowisko miejskie tradycyjnie odgrywało kluczową edukacyjną i kulturalną rolę w życiu społeczeństwa, poprzez wartości utrwalone w swojej fizycznej strukturze. Współczesna intensywna urbanizacja niekorzystnie wpłynęła na kulturową integralność tkanki miejskiej, zaburzyła jej estetykę i ciągłość. W związku z tym planowanie miejskie ma do odegrania kluczową rolę w zapewnieniu wysokiej jakości projektowania w nawiązaniu do indywidualnego charakteru miasta z uwzględnieniem jego tożsamości. Takie elementy przestrzeni miejskiej, jak budynki, obiekty zabytkowe, przestrzenie otwarte i zielone powinny tworzyć spójne, ciągłe systemy w przestrzeni miejskiej.
- Zasada rozwoju zrównoważonego powinna stanowić podstawę i integralną część procesu planistycznego, z uwzględnieniem konieczności szerokiej partycypacji społecznej. Planowanie urbanistyczne powinno przyczyniać się w związku z tym do:

[22] European Council of Town Planners, *New Charter of Athens,* 1998, s. 10.

a. ochrony zasobów nieodnawialnych,
b. oszczędności energetycznej i stosowania czystych technologii,
c. ograniczenia zanieczyszczeń,
d. unikania, ograniczenia i recyklingu odpadów,
e. elastyczności procesu decyzyjnego dla wspierania lokalnych społeczności,
f. powiązania koncepcji przestrzeni jako zasobu nieodnawialnego z rewitalizacją obszarów już uprzednio zainwestowanych (*brownfields*),
g. wspierania bioróżnorodności, także poprzez tworzenie „korytarzy zielonych" oraz ochronę stref obrzeży miejskich[23].

W rozumieniu tradycyjnym, domeną planowania urbanistycznego było określenie formy użytkowania terenów oraz przestrzennej formy struktury miejskiej, a nie problemy natury społecznej czy ekonomicznej. Obecnie konieczne jest wprowadzenie do planowania podejścia zintegrowanego, łączącego rozwiązywanie problemów przestrzennych z odnową społeczną i ożywieniem gospodarczym. Współczesne miasta konkurują pomiędzy sobą ekonomicznie, a ich atrakcyjność uzależniona jest od zasobów kulturowych, dokonań naukowych i edukacyjnych, jakości życia, a także tradycyjnych czynników, takich jak struktura przemysłu, systemy transportowe oraz lokalny system podatkowy i zarządzania. Jakość miasta sama w sobie stała się istotnym zasobem i przyczynia się do rozwoju ekonomicznego[24].

Kwestie dostępności komunikacyjnej i projektowania systemów transportowych powinny być rozpatrywane łącznie z planowanym użytkowaniem terenów – należy dążyć do zmniejszania koniecznych przemieszczeń poprzez właściwą lokalizację i intensywność różnego rodzaju aktywności w mieście, promocję funkcji mieszanych oraz rozwój efektywnego transportu publicznego. Skoordynowane działania planistyczne i organizacyjne powinny prowadzić do zmniejszenia użytkowania w mieście samochodów prywatnych, poprawy systemów komunikacji publicznej niezanieczyszczającej środowiska oraz udogodnień dla ruchu pieszego oraz rowerowego.

Podstawowym założeniem współczesnego planowania urbanistycznego powinno być odejście od tworzenia wielkoskalowych stref monofunkcyjnych, z wyjątkiem funkcji uciążliwych, których izolowanie jest konieczne ze względów zdrowotnych lub bezpieczeństwa. Zasada wprowadzania funkcji mieszanych powinna być szczególnie promowana w centrach miast, aby zapewnić różnorodność i witalność struktury miejskiej. Miejsca zamieszkania i pracy powinny być blisko siebie usytuowane w czasie i przestrzeni, w celu ograniczenia podróży do niezbędnego minimum, oszczędności energii i zmniejszenia zanieczyszczeń środowiska.

[23] Tamże, s. 11.
[24] Tamże, s. 12.

Nowoczesne rozwiązania projektowe w zakresie nowych typów budynków powinny przyczyniać się do oszczędności energetycznej i lepszej izolacyjności obiektów. Ponadto projektanci powinni także wykorzystywać technologie i materiały zapewniające powstawanie budynków dostępnych cenowo także dla słabiej uposażonych grup społecznych.

Ze względu na koncentrację w mieście różnorodnej aktywności oraz współistnienie dużej grupy ludzi, szczególnego znaczenia nabierają kwestie bezpieczeństwa publicznego i zdrowia. Planowanie powinno przyczyniać się do wprowadzania środków zapobiegających powstawaniu niepokojów społecznych oraz przestępczości miejskiej. Dla promocji wysokich standardów zdrowotnych należy z kolei prowadzić działania zmierzające do poprawy warunków mieszkaniowych oraz poprawy stanu środowiska miejskiego.

6.3.2. Nowa Karta Ateńska 2003

W 2003 r. Europejska Rada Urbanistów wydała, zgodnie z założeniem przyjętym przy opracowaniu Karty 1998 r., aktualizację wytycznych dla planowania urbanistycznego w postaci nowego dokumentu pod znamiennym tytułem Nowa Karta Ateńska 2003. Wizja miast XXI wieku. W dokumencie tym zaproponowano Wizję Miasta Spójnego – zarówno pod względem środowiskowym, społecznym, jak i ekonomicznym[25].

Taką spójność pod względem przestrzennym mają zapewnić działania na rzecz wzmocnienia powiązań funkcjonalnych pomiędzy miastami a ich otoczeniem. Zachowane i rozwinięte zostaną funkcje centrum oraz innych ważnych środków aktywności w mieście, powiązane ze sobą sieciami łączności i transportu; kompleksy przyrodnicze będą chronione przed ekspansją urbanizacji dzięki wprowadzeniu odpowiednich regulacji i działań stymulujących pożądane zachowania przestrzenne oraz pogłębianie społecznej świadomości o konieczności ich ochrony.

Projektowanie urbanistyczne musi stać się kluczowym czynnikiem w procesie odnowy miast, przyczyniając się do umacniania ich tożsamości i indywidualnego charakteru, przeciwstawiając się uniformizacji przestrzeni oraz działając na rzecz przełamywania izolacji poszczególnych części miasta.

Urbaniści muszą odgrywać kluczową rolę w formułowaniu polityki przestrzennej oraz w działaniach na rzecz jej realizacji. Działania te obejmować będą:

- Odrodzenie projektowania urbanistycznego, które będzie chronić i wzbogacać ulice, place, bulwary i trakty spacerowe jako podstawowe elementy zespalające miasto.
- Rehabilitację tych fragmentów tkanki miasta, które uległy degradacji lub były zaplanowane w oderwaniu od potrzeb człowieka.

---

[25] Europejska Rada Urbanistów, *Nowa Karta Ateńska 2003. Wizja miast XXI wieku*, Lizbona, 20.11.2003, s. 6.

- Działania ułatwiające osobiste kontakty mieszkańców oraz zwiększające im możliwości rekreacji i rozrywki.
- Działania zapewniające indywidualne i zbiorowe poczucie bezpieczeństwa, które stanowi podstawowy wymóg dobrego życia w mieście.
- Wysiłki zmierzające do tworzenia unikalnego krajobrazu miejskiego, wyrażającego *genius loci* miasta i uwydatniającego jego charakter.
- Troskę o zachowanie piękna i wysoki poziom estetyczny wszystkich fragmentów miasta.
- Ochronę przez planowanie wszystkich znaczących elementów przyrody i dziedzictwa kulturowego oraz ochronę i rozszerzanie sieci terenów otwartych[26].

Coraz wyraźniej odczuwana jest potrzeba tworzenia środowiska miejskiego nie tylko zapewniającego odpowiednie standardy zdrowia i bezpieczeństwa, ale także wysoką jakość życia. Tożsamość miast musi być budowana na podstawie różnorodności kulturowej i społecznej. Ciągle poszerzany udział społeczeństwa w demokratycznych procesach rządzenia umożliwi władzom lokalnym lepsze zrozumienie potrzeb mieszkańców, a społeczność miejską uwrażliwi na potrzeby poszczególnych grup społecznych i skłoni do akceptacji różnych rozwiązań[27].

Podstawą ekonomicznego rozwoju miast stanie się gospodarka oparta na wiedzy, a nie tradycyjne gałęzie przemysłu. Lepsza organizacja pracy przyczyniać się będzie do zwiększenia ilości czasu wolnego mieszkańców, czego skutkiem bedzie rozwój sektora usług z zakresu kultury, rozrywki, sportu i rekreacji. Aktywność ta powinna wpłynąć także na ożywienie gospodarcze centralnych dzielnic miast, odbudowę walorów krajobrazowych i przyrodniczych na obrzeżach miast oraz w sąsiadujących obszarach wiejskich. Coraz większy udział w budowie konkurencyjności miast będą miały ich walory kulturowe i środowiskowe, tożsamość historyczna oraz jakość życia.

W celu zmniejszenia zagrożeń związanych z degradacją środowiska przyrodniczego, należy dokonywać ocen i analiz wpływu na środowisko, podejmowanych decyzji planistycznych. W zarządzaniu miastami konieczne jest traktowanie miast jako ekosystemów. Należy również zapewnić równowagę pomiędzy ekonomicznie uzasadnionym rozwojem miasta i zapewnieniem zdrowych warunków życia. Potrzeba utrzymania równowagi środowiska wymaga właściwego zarządzania przestrzenią, którego podstawowym narzędziem jest planowanie i urbanistyka. Ze względu na utrzymanie równowagi ekologicznej korzystne jest bliskie sąsiedztwo terenów rolnych z terenami zabudowy miejskiej. Miasta powinny zmierzać do wykorzystania nowych rozwiązań technicznych w dziedzinie łączności, informatyki i transportu dla przyszłego stabilnego rozwoju.

---

[26] Tamże, s. 14.
[27] Tamże, s. 13.